

A propòsit d'una experiència amb infants de 0 a 3 anys:
de l'escolaritat compartida cap a l'educació complementària

Rosa M. Bellés,
Fanny Badia,
Paloma Capdevila,
Cécile de Visscher

Resum

L'article que presentem és una experiència que intenta estar en la intersecció practico teòrica. Descriu el procés seguit per a concretar una col·laboració institucional amb la finalitat d'oferir una millor atenció i benestar a cinc infants greument afectats, les seves famílies i llurs educadors i educadores.

Aquesta col·laboració s'ha endegat entre, d'un costat, Escoles Bressols Municipals (EBM) de la xarxa pública de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) que atenen infants de 0 a 3 anys i, de l'altre, l'Escola Bressol Especial Nexe Fundació també de la ciutat.

El text justifica la col·laboració, mostra les actuacions endegades amb els infants i llurs famílies i la valoració que d'aquesta experiència en fan els implicats per, finalment, a partir de les dades dels cinc infants que van motivar la col·laboració inicial, aportar un seguit de reflexions sobre la importància de la intervenció primerenca, els fets diferenciadors de l'educació ordinària i específica dels més petits en relació a nens i nenes més grans i plantejar que per tal de reeixir en els camins que menen cap a l'educació inclusiva la perspectiva d'anàlisi i treball ha de ser necessàriament singularitzada a les necessitats de cada infant i la seva família.

Paraules clau:

Escola bressol, Infants greument afectats, Educació complementària, Educació inclusiva.

Introducció

A l'inici del curs 2001-2002 a l'interior dels serveis centrals i, en concret, a la Direcció de Centres de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) es va muntar un dispositiu d'atenció i orientació per als infants greument afectats o amb especials necessitats¹ matriculats a les 39 Escoles Bressols Municipals (EBM) que aleshores composaven la xarxa pública de l'Ajuntament de la ciutat, llurs famílies i educadores i educadors. Les EBM ja tenien una àmplia trajectòria en el que anteriorment es denominava integració². De fet va ser a l'etapa educativa del 0-3 anys on van emergir als finals dels anys 70 les primeres experiències d'integració i, com és sabut, posteriorment es van estendre a etapes educatives en las quals estaven escolaritzats nens i nenes més grandets. Al llarg del curs 2001-2002, però, hi havia un sentiment bastant compartit entre les i els educadors del que en podríem dir desbordament perquè els graus i abast d'afectacions d'alguns infants excedien els coneguts prèviament. Amb la intenció d'ajudar en aquesta nova etapa es van posar en marxa les actuacions previstes i se'n van concretar d'altres: la intervenció a les EBM de professionals del Centre d'Educació Especial Municipal (CEEM) Pont del Dragó i del CEEM Vil·la Joana; la relació amb els CDIAP que atendien infants matriculats a les EBM; la relació amb els EAP de cada districte on estaven situades les EBM; la necessitat de disposar de materials específics pels infants de mobilitat reduïda socialitzats entre aquestes escoles; un seguit d'indicadors del tipus d'atenció prestada, etc. entre d'altres. Però, sobretot, es van definir les modalitats de l'atenció ofertes per part de la tècnica de NEE de serveis centrals de l'IMEB a les EBM depenent de les tipologies de necessitats que presentaven els infants, els procediments d'actuació, els circuits d'accés i de relació, etc. (R. M. Bellés, 2004). En paral·lel a l'increment de la xarxa d'EBM a la ciutat, degut a les noves inauguracions –el curs 2008–2009 ja en són 62–, s'ha anat ampliant el nombre d'infants atesos.

Però cap a la primavera de l'any 2006 es van fer palesos dos fets referits estrictament a l'aportació que les EBM feien envers els infants molt afectats i la seva funció:

- Malgrat els esforços realitzats i els suports de recursos humans i materials activats entre l'IMEB i les EBM per oferir una atenció individualitzada i específica a alguns infants, l'entorn ordinari continuava no sent suficient per a atendre els qui presentaven greus problemes de salut i/o estaven greument afectats.
- També es posava clarament en evidència que ni l'escola bressol ordinària ni les seves educadores i educadors estaven en condicions ni tenien els coneixements per a realitzar tractaments específics malgrat que fossin indispensables pel millor desenvolupament d'aquests infants greument afectats.

Aquests dos fets, conjuntament amb uns altres dos:

- Per un costat, la convicció compartida que l'etapa dels 0 als 3 anys és una etapa essencial en l'estimulació de qualsevol infant si es pretén vetllar pel seu desenvolupament i la seva millor evolució i
- Per l'altre, l'antecedent que va fer plantejar la conveniència de la col·laboració entre l'IMEB i Nexe Fundació. En efecte, aquell mateix curs 2005-06 una nena amb la Síndrome de Jacobsen va començar per iniciativa de la seva família una experiència d'alternança entre els dos entorns educatius. Aquesta primera experiència fou força positiva però tenia també inconvenients: d'una banda, la fatiga de la nena atès que feia 'un doble horari' perquè assistia diàriament a rebre sessions específiques a la fundació Nexe un cop finalitzava l'horari a l'EBM. D'altra banda, per a la família significava esforços, tant d'organització, com econòmic.

Amb totes aquestes consideracions l'IMEB, en qualitat de titular de les EBM, i Nexe Fundació van establir un acord de col·laboració segons el qual es fixava la possibilitat de que quatre infants matriculats a les EBM podessin alternar l'atenció en l'entorn de primera socialització externa a la família ofert per l'escola bressol ordinària, amb l'atenció oferta per l'única escola bressol especialitzada que existeix a la ciutat de Barcelona. Per a cada curs es va fixar el nombre de quatre infants màxim a partir de l'anàlisi de la quantitat d'infants greument afectats matriculats a les EBM en cursos anteriors, i també d'acord a les possibilitats de places que Nexe Fundació podia disposar per a acollir-los. Per tant, l'acord feia possible que alguns infants rebessin complementàriament l'atenció de major qualitat per cobrir tant les seves necessitats de socialització com les intervencions especialitzades de manera individualitzada.

1. Què ofereix Nexe Fundació d'específic a l'infant greument afectat i la seva família?

Nexe Fundació és una entitat sense afany de lucre que es dedica des de fa més de 25 anys a la petita infància amb greus trastorns del desenvolupament i a les seves famílies. Nens i nenes que per les múltiples i greus afectacions que presenten no poden beneficiar-se al cent per cent d'allò que ofereixen les escoles bressols i les llars d'infants ordinàries.

El centre d'atenció especialitzat Nexe ofereix una atenció global i totalment individualitzada a les necessitats sanitàries, pedagògiques i psicosocials d'aquests infants en un entorn i dinàmica molt semblants al de les escoles ordinàries dels més petits. Compta amb un equip interdisciplinari format per professionals del camp sanitari, psicopedagògic i social que intenten millorar el benestar físic i emocional dels infants greument afectats i facilita al màxim el desenvolupament de les

seves competències d'aprenentatge, de relació, de comunicació i d'autonomia. Actualment hi ha 18 professionals treballant en l'atenció directa. La ràtio és de 2 infants per 1 professional. Es duen a terme els programes individualitzats per a cada infant. Intervenen els tutors, els fisioterapeutes, les infermeres, els logopedes, etc. segons les dificultats i les fortaleses que presenta cada infant.

Paral·lelament, es dona també suport específic a les famílies dels infants petits que hi assisteixen regularment i també un seguit de serveis que abasten fins més enllà, fins els 12 anys. Es fan suports i serveis d'orientació de l'atenció que necessita el fill/a i dels recursos que li són necessaris: recolzament i suport emocional mitjançant grups de pares; teràpia familiar amb psicòlegs i terapeutes familiars per aquelles parelles i/o famílies que ho sol·liciten; servei 'pare a pare' en el qual després d'una formació, uns pares donen suport i recolzament a d'altres; formació i assessorament a través de seminaris i cursos dirigits directament al nucli familiar i a d'altres membres de la família; grups de germans i grups d'avis; cangurs especialitzats; seminaris de temes relacionats amb els fills; assessoraments específics; acompanyament als diferents especialistes mèdics (traumatòlegs, gastroenteròlegs, neuròlegs...); servei de 'temps de respir' durant unes hores, o uns dies de descans en la cura intensiva i exclusiva dels seus fills, etc.

2. Desenvolupament de l'experiència

A continuació passem a descriure cronològicament les actuacions que la tècnica de NEE de l'IMEB i les responsables de Nexè realitzen amb els infants, les seves famílies i els equips de les EBM i que s'acaben concretant en l'atenció d'educació complementària per a un infant matriculat en una EBM.

Detecció a l'escola bressol ordinària: Hem de tenir present que els infants susceptibles d'iniciar una educació complementària amb Nexè estan matriculats a les EBM. L'etapa educativa de 0 a 3 anys és d'escolaritat no obligatòria i majoritàriament els infants hi accedeixen venint de casa. De fet l'EBM sol ser el primer context social entre iguals extern a la família al qual l'infant accedeix.

Les famílies d'infants greument afectats solen informar de les especials necessitats de llurs fills al moment de la preinscripció i matrícula per tal de disposar de plaça reservada per a criatures d'aquestes característiques, però no totes informen. Per aquest motiu, la primera actuació a dur a terme a l'inici de cada curs escolar és la d'identificar els infants discapacitats i greument afectats de nova matrícula a la xarxa d'EBM de la ciutat, mitjançant la lectura dels informes aportats per les famílies durant la preinscripció i matrícula, recollint la informació directa dels educadors de les escoles o bé fent una visita d'observació de l'infant a l'escola.

Un cop s'ha detectat els infants susceptibles de fer educació complementària, la tècnica en NEE dels serveis centrals de l'IMEB planteja aquesta possibilitat a la direcció i les o els educadors que tenen l'infant al seu càrrec. El plantejament inclou informar-los del perfil dels infants que atenen al centre Nexè, el perfil dels professionals que intervenen, l'adequació de les instal·lacions i les infraestructures, lliurar-los tríptics i consultar el web de l'entitat, i, quasi sempre, fent una primera visita conjunta al centre. És indispensable fer aquest treball de col·laboració entre l'equip de l'EBM i la tècnica en NEE responsable de l'orientació dels infants d'especials necessitats i que treballa directament als serveis centrals de l'IMEB, perquè la proposta ha de ser presentada a les famílies dels infants susceptibles d'iniciar l'educació complementària de comú acord.

Treball de sensibilització a la família: Les primeres informacions del nou centre a les famílies i la presentació de l'opció per a que llurs fills iniciïn una educació complementària sempre es dona a l'EBM on està matriculat l'infant. Aquest és l'entorn que la família ha triat per portar el seu fill; és el que ella coneix i on hi ha les i els educadors en els quals confia. A la o les entrevistes que es fan a l'EBM hi participa l'educadora o educador de l'infant i la tècnica en NEE de l'IMEB i es planteja a la família la conveniència del model d'educació complementària per el seu fill i les condicions d'aquesta atenció³ (d'organització, econòmiques, de transport, etc.). Si la família hi està d'acord o està dubtosa però receptiva es programa una primera visita conjunta a Nexè Fundació.

Procés d'acollida de la família a Nexè: A aquesta primera visita de la família a Nexè hi assisteixen també, la direcció de l'EBM on l'infant està matriculat, la tècnica en NEE de l'IMEB i la responsable d'educació complementària de Nexè. S'ensenya el centre i s'explica els serveis que ofereix la Fundació, el suport que l'infant pot rebre i, novament, es parla dels beneficis de l'educació complementària pel nen o nena.

No és gens fàcil per a les famílies aquesta primera visita. Per aquest motiu sempre estan acompanyades de les persones que per a elles són les referents. Veure els infants que ja assisteixen a aquesta escola remou molts sentiments sovint ambivalents i dolorosos. Tampoc no és gens fàcil per a les famílies d'acceptar de bon grat la proposta d'aquesta nova atenció que se'ls ofereix: l'assistència del seu fill al centre comporta adonar-se'n de la gravetat i de que aquesta no és transitòria, i les famílies sovint acostumen a veure sempre més afectats els altres infants que no pas el seu. Per això cal ser sensibles als seus dubtes, donar-los el màxim d'explicacions i tranquil·litat, oferir-los el temps que necessitin per decidir-se sense presses, ajudar-los a valorar els pros i els contres de l'assistència durant dos dies a la setmana a Nexè. Tot i la resistència o dificultat inicial val a dir que les famílies entenen la

conveniència d'iniciar l'educació complementària. Aquesta s'inicia quan les famílies ja estan ben decidides; de vegades al mes de novembre o de vegades al gener.

Posteriorment, un cop la família ja ha optat per l'educació complementària assisteix novament amb el seu infant a Nexè. A l'entrevista aporta els informes mèdics i diagnòstics, s'elabora l'anamnesi i el psicòleg o el pedagog i un dels fisioterapeutes de Nexè observen l'infant. Aquesta recollida de dades permet que l'equip de professionals conegui l'infant en directe i faci la previsió de l'atenció que necessitarà. Decidiran en quina de les 6 aules que actualment hi ha quedarà situat l'infant i el perquè, atès que l'edat cronològica no és el criteri determinant, perquè el principal té a veure amb les seves possibilitats d'aprenentatge i les seves necessitats sanitàries i de qualitat de vida.

Concreció del programa individualitzat: Arran de l'observació inicial feta davant dels pares i de la informació que ells, l'EBM i els informes mèdics han facilitat, els professionals de referència d'ambdues escoles concreten un programa individualitzat que comprèn totes les àrees de desenvolupament i en quin dels dos entorns educatius es proposa de treballar preferentment cadascun dels continguts. Aquest programa s'explica a la família i també se'ls comenta que pot anar-se ajustant en funció del seguiment que s'anirà fent durant el curs.

Malgrat que el programa de treball és individualitzat per a cada infant, el marc és comú: sempre s'hi contempen les mateixes àrees del desenvolupament i el punt de partida són les competències ja assolides i s'inclouen les capacitats i possibilitats que se l'intueixen.

Els objectius del programa de treball pretenen:

- Millorar els aspectes de salut i de qualitat de vida (d'alimentació, nutrició i dietètica) per tal de poder treballar els altres aspectes del desenvolupament.
- Potenciar l'autonomia i el desenvolupament motriu (fisioteràpia i psicomotricitat).
- Estimular les estructures perceptivocognitives a partir de la integració i l'estimulació dels canals sensorials.
- Afavorir l'àrea de la comunicació potenciant el llenguatge oral i/o proporcionant els sistemes alternatius i augmentatius per a la comunicació (SAAC).
- Afavorir i potenciar la relació social i la interacció tant amb els adults de referència com amb la resta d'infants.

Gestió de l'inici de l'educació complementària: La tècnica en NEE de l'IMEB és qui assumeix informar la família de les condicions implicades en l'inici de l'educació complementària i les gestiona. Bàsicament, informa de l'existència de l'acord

entre l'IMEB i Nexe Fundació i de com en virtut d'aquest acord la família no queda afectada econòmicament; la gestió del transport els dies que l'infant acudeix a Nexe; quins són els continguts del pla individualitzat de treball pel seu fill i de quines són les propostes que es duran a terme des de l'EBM i el requisit formal de signar el consentiment i aprovació per endegar aquesta modalitat educativa; quines són les persones de referència per a fer la valoració contínua de l'infant; de com, on i quan es realitzaran les entrevistes per informar del seguiment, etc.

Coordinacions: S'ha organitzat una xarxa de coordinacions per tal d'assegurar que l'educació complementària d'un infant sigui reeixida. Es realitzen les següents:

- **Entre l'escola bressol ordinària i Nexe:** La finalitat d'aquesta coordinació és la d'establir estratègies conjuntes d'intervenció. Es fan trobades periòdiques en les quals es comparteix informació de les observacions contínues que permeten perfilar el pla educatiu individual de cada infant i es concreta allò d'específic que cal treballar a cada escola. El nombre de trobades durant el curs no està establert a priori i s'estableix en funció de les necessitats que planteja l'infant i la família o els propis professionals que intervenen directament.
- **Coordinació amb les famílies:** Durant el curs es fan entrevistes amb la família per a parlar d'aspectes educatius del seu fill/a en els quals hi queden implicats els tres agents: ells mateixos com a pares i les dues escoles. Temes com, per exemple: com portar a terme el control d'esfínters; com ajudar l'infant a adquirir més autonomia en el menjar. Amb infants amb greus afectacions assolir aquestes capacitats comporta una gran complexitat i significa un gran repte; demana tenir els criteris molt clars i el compromís compartit de portar-los a terme amb la dinàmica comuna que s'ha acordat a les entrevistes.
- **Coordinació amb altres professionals:** L'educació complementària d'infants amb greus afectacions implica també la coordinació amb altres institucions que ajuden i complementen el treball de les dues escoles: ja hem esmentat el CEE Municipal Pont de Dragó que assessora l'EBM en les ajudes tècniques, la ONCE si els infants presenten alguna discapacitat visual, entre d'altres. Una bona coordinació entre tots els professionals ajuda a realitzar una intervenció global de qualitat tant amb els infants com amb les seves famílies.

I quan l'infant té l'edat per a poder començar l'escolarització de primer curs del segon cicle d'educació infantil (P-3) es connecta amb l' EAP de referència de l'EBM per tal que faci el dictamen per fer la derivació més

adequada, tenint en compte l'opinió dels professionals que han participat en tot el procés anterior. De nou torna a ser indispensable arribar a un bon acord entre tots els professionals i presentar a la família una proposta de consens de quin es creu que serà el millor entorn educatiu que asseguri el màxim desenvolupament i la continuació del treball iniciat amb el seu fill o filla.

- **Coordinació entre l'IMEB i Nexe:** Aquesta coordinació és continuada al llarg del curs, bé sigui presencial, telefònica o per correu electrònic. Inclou des de la informació de les possibles famílies a derivar, el calendari i agenda de les reunions, el calendari d'inici i seguiment de l'infant o el com afavorir l'acompanyament de les famílies i els seus infants segons les singularitats percebudes.

3. Valoració de l'experiència

L'experiència a nivell intern ha estat documentada qualitativament i també mitjançant un qüestionari de valoració amb preguntes de resposta tancada i altres d'obertes administrat a finals de curs a les famílies i als diversos professionals que han intervingut amb un infant concret. Mostrarem algunes de les aportacions dels testimonis recollits.

- **Com ha incidit l'educació complementària en l'infant?:** Abans de començar l'experiència d'educació complementària les professionals impulsores teníem dubtes de com aquesta modalitat podia incidir en l'adaptació dels infants atès que són petits i atès que disposen de pocs recursos personals. Ens preguntàvem, el fet que assisteixi dos dies a la setmana a un entorn i els altres tres a un altre pot fer més lenta l'adaptació? pot comportar-li una dificultat afegida? la intervenció intencionalment dissenyada servirà l'infant per a beneficiar-se realment de l'aportació dels dos entorns? observarem millores que coincideixin amb la nostra intenció? etc.; ens dèiem "són infants molt petits" i els antecedents d'escolaritat compartida en altres etapes educatives sempre s'han dut a terme amb nens i nenes més grans.

L'experiència d'aquests dos cursos ens ha corroborat, no obstant això, que els infants s'han adaptat amb facilitat als dos entorns i n'han tret profit. En l'un s'han enriquit gràcies al treball individual i als recursos específics i en l'altre han pogut participar més clarament en les situacions socials amb els altres infants. I allò assolit en un dels entorns hem observat com reapareixia en l'altre i com es generalitzàvem recíprocament assoliments inicialment apareguts en un dels dos entorns. Hem analitzat com, malgrat que les activitats i la dinàmica de cadascun dels entorns és diferent, el fet de ser comple-

mentàries ha facilitat notablement l'adaptació. També la incidència positiva que té el temps que li cal a cadascú i l'efecte de la provisió dels mitjans i la disposició de recursos a l'abast de l'infant perquè pugui desenvolupar les seves capacitats.

En definitiva, la constatació de que els infants responen quan allò que se'ls ofereix està realment ajustat a fer possible que assoleixin noves capacitats.

- **Què diuen les famílies?:** Segons les respostes als qüestionaris administrats i per les entrevistes realitzades, els testimonis aportats per les famílies respecte a l'educació complementària fan palès que els ha permès concentrar en uns determinats professionals la seva confiança i resituar molts altres als quals havien consultat prèviament durant el pelegrinatge que sovint havien fet (M. Serra, 2008); els ha simplificat la vida familiar i els ha millorat la seva qualitat de vida; els ha facilitat la conciliació entre la vida familiar i la vida laboral; els ha beneficiat conèixer i trobar-se amb altres famílies amb les quals comparteixen realitats semblants a la seva i a les dels seus fills; han incrementat la informació sobre els recursos que tenen al seu abast, etc. I, finalment, alguna família ha destacat que per a ella aquesta modalitat educativa els ha significat una manera d'apropar-se sense pors a l'escola d'educació especial.
- **Què diuen les educadores i les direccions de les EBM?:** Han expressat de diferents maneres dues idees centrals. D'una banda, el fet que han pogut treballar amb els infants a l'escola més eficientment. No han tingut neguits que les portés a bloquejar-se. Els tres dies que l'infant era a l'EBM podien acollir-lo sense angoixa per a fer que participés d'allò que és usual a l'escola bressol perquè sabien que en un altre indret ja era atès específicament. D'altra banda, la col·laboració que han establert amb l'escola especialitzada ha anat més enllà del que sovint les educadores demanen i anomenen "necessitat de disposar de més mans". En efecte, pels infants que ho necessiten ja es disposa d'increments parcials de recursos humans a les EBM, però aquest tipus de suport no és l'adiant per als infants que requereixen educació complementària. Les educadores de les EBM s'han sentit acollides i orientades per part dels professionals més especialitzats amb els quals han compartit responsabilitats envers l'infant i la família. Aquests dos fets s'han interconnectat i han millorat l'atenció oferta a l'infant en l'entorn ordinari.
- **Com es valora la col·laboració entre Nexè Fundació, les EBM i l'IMEB?:**
El curs 2008–09 és el tercer de desenvolupament de l'experiència i les institucions implicades fem una bona valoració de la col·laboració assolida.

L'actitud de col·laboració ha presidit el treball fet i ha estat oberta i flexible: posant en comú inquietuds, analitzant, revisant i ajustant contínuament. Hi ha voluntat d'entendre's professionalment i institucional -tot i que es tracta d'una entitat de titularitat pública i una altra privada sense ànim de lucre-. La finalitat comuna que ens uneix ha facilitat enormement la col·laboració: volem la millor qualitat de vida i la millor manera d'afavorir totes les capacitats d'aprenentatge dels infants amb els quals intervenim conjuntament.

4. Reflexions

a) Al llarg de l'article hem volgut introduir expressament un canvi semàntic i parlar "d'educació complementària". En les etapes de l'escolaritat obligatòria la modalitat d'alternança de l'alumnat en dos entorns diferents –un ordinari i l'altre específic- com es ben sabut, s'anomena escolaritat compartida. Les intervencions adreçades als infants que hem presentat preferim considerar-les educació complementària per dues raons. Primera, perquè entre els dos termes del binomi compartit/complementari creiem que el primer emfatitza més la distribució temporal dels entorns on es produeixen les intervencions. En canvi, el segon terme posa més de relleu les necessitats de l'infant; se li ofereix a ell i a la seva família dos entorns que es complementen amb la finalitat de poder atendre millor les seves particularitats. L'aportació de les actuacions de l'entorn ordinari es complementen, doncs, en col·laboració amb les de l'entorn específic.

Segon, de l'oposició entre escolaritat/educació, en aquesta ocasió, i emprant una argumentació molt breu i ràpida, direm que optem per parlar d'educació. Els dos entorns on s'han desenvolupat les intervencions amb els infants són escoles bressols (l'una ordinària i l'altra especial) i partim de la consideració que les intervencions realitzades en ambdós entorns i adreçades intencionadament al major desenvolupament de la petita infància sempre són educatives.

b) Encara que siguin òbvies cal destacar característiques molt importants i diferenciadores del període dels 0–3 anys: aquest temps passa molt de pressa i les famílies han d'acceptar la singularitat del seu nou fill o filla i prendre decisions doloroses molt ràpidament. És summament imprescindible de tenir cura de l'acompanyament de les famílies en la pressa de decisió i sobretot presentar-los propostes de consens entre professionals en les ocasions que es planteja una derivació cap a un altre centre diferent del que inicialment han triat. Està clar que un canvi d'entorn educatiu no se'ls pot plantejar només traspasant informació en una entrevista.

c) Un altre aspecte sensible és el de l'entrada d'infants (preinscripció i matrícula) amb discapacitats o greus afectacions a les EBM. Com hem dit hi ha famílies que no informen de les peculiaritats dels seus fills i, en alguns casos, serà quan observin els companys del seu fill/a en el grup quan s'adonaran de les especials necessitats que presenta el seu infant. Les escoles dels més petits actuen per a moltes famílies implícita o explícitament de difusores de pautes de criança i d'informadores del desenvolupament.

d) Quan es treballa amb la petita infància un tercer aspecte a tenir molt present és la importància d'intervenir precoçment, de manera intencionada i contínua però, alhora, donant marge de confiança a l'evolució que els infants poden fer.

Els cinc infants als quals internament en diem "la primera promoció" de l'educació complementària representen exactament l'1,6% del total dels 307 infants matriculats a les EBM que, a demanda dels i les educadores de les escoles, van ser observats i orientats per les tècniques de NEE de l'IMEB: exactament 137 infants en els curs 2006-07 i 170 en el 2007-08. És un grup molt reduït degut a l'abast de les afectacions de les quals parlem.

Els itineraris d'aquests cinc infants els mostrem a la taula de continuació.

Itineraris dels infants de la 'primera promoció' de l'experiència d'educació complementària

Infants	Tipus d'afectació	Districte de situació de les EBM	Escolaritat curs 2006-07	Escolaritat curs 2007-08	Escolaritat curs 2008-09	Previsió de l'escolaritat curs 2009-10
A	Greument afectat amb PC	Gràcia	Inici a l'EBM i a l'educació complementària	Incorporació completa a un CEE	Continuació a CEE	
B	Síndrome de Lejeune o de miol de gat	Sants – Montjuïc	Inici a l'EBM i a l'educació complementària	Continuació educació compartida amb estada a l'EBM amb edat cronològica superior	Incorporació completa a Nexè	
C	Síndrome de Jacobsen	Eixample	Inici educació complementària	(allargament d'1 curs)	Incorporació completa a un CEIP	
D	Síndrome de West amb dèficit visual	Horta-Guinardó	Inici educació complementària	Continuació educació compartida amb estada a l'EBM per edat cronològica	Incorporació a un CEE especialitzat en dèficit visual	
E	Greument afectat amb PC	Ciutat Vella		Inici a l'EBM i a l'educació complementària	Incorporació completa a Nexè	Incorporació a P-3 d'un CEIP

Pot veure's que malgrat que tinguin en comú haver fet educació complementària, l'entorn educatiu en el qual posteriorment s'insereixen no és pas únic ni comú. El treball de col·laboració conjunta entre professionals ha incrementat la flexibilitat de cercar que és el millor que cada entorn ofereix a cada infant en tot moment, ha donat marges de confiança en els progressos dels infants i consistència, rigor i també tranquil·litat a les intervencions dels professionals implicats perquè allò que feien sabien que era el millor que calia fer. En aquest sentit, la complementació d'actituds, coneixements i maneres de fer dels professionals de l'entorn específic i de l'ordinari, un cop més, demostra ser una via excel·lent per a fer viable la inclusió educativa. D'aquests cinc infants, tres d'ells acaben en un entorn específic, i malgrat les greus afectacions que presenten els altres dos, un accedeix a un entorn ordinari i el cinquè (infant E) el proper curs 2009-10 també s'incorporarà a un CEIP al grup de P-3 després d'haver estat tot el curs actual en l'entorn específic rebent atenció únicament especialitzada.

- e) Per tot plegat al nostre entendre no és en absolut contradictori presentar infants que des d'un entorn totalment ordinari van temporalment a un d'educació complementària i afirmar que es tracta d'educació inclusiva. Des del punt de vista conceptual l'educació inclusiva no ha de ser exclusivament un plantejament ideològic ni basar-se només en el tipus d'entorn que acull l'infant; és sobretot un conjunt d'actituds, d'observació atent, de seguiment continuat i rigorós dels infants i d'ètica professional per a poder prendre decisions ajustades malgrat que, si s'escau, i així és el cas dels infants que hem presentat, aquestes consisteixin en plantejar la conveniència de complementar en un entorn més específic que l'ordinari les intervencions indispensables per llur millor desenvolupament.

NOTES

1. Per a referir-nos a les característiques que presenten els infants al llarg del text usem greument afectats (o a voltes també pluridiscapacitats) quan ens referim a infants amb les discapacitats clàssiques i documentades i que també presenten moltes altres afectacions malgrat que encara no tinguin el certificat de reconeixement com sol passar pel fet de ser nens i nenes petits. I emprem necessitats educatives especials (NEE) i especials necessitats indistintament i malgrat que siguin denominacions molt difoses i poc precises. A aquest segon grup d'infants les educadores i educadors de les EBM s'hi refereixen, amb encert, dient "infants que preocupen" i de fet aquesta és una molt millor denominació atès que destaca el caràcter interactiu i social i deixa de banda la connotació essencialista que subjau a NEE.

---

2. De fet l'any 1984 es va editar en col·laboració entre l'IME (aleshores l'actual IMEB es deia IME) i l'ICE de la UB un llibret que recollia articles de diversos autors i el títol del qual era "El nen amb disminució: anàlisi d'experiències a les escoles bressol de l'Ajuntament de Barcelona". El desembre del mateix any també es va publicar un article d'aquest assumpte a la revista Cuadernos de Pedagogia i un altre a la revista Full informatiu de l'IME les autores del qual eren M. Barraneche, E. Escayola i T. Folguera. I, finalment, el 4 i 5 de setembre de 1986 es van realitzar unes jornades sobre integració escolar organitzades pel Centre Municipal Fonoaudiològic de Barcelona en les quals es varen presentar comunicacions d'integració a les escoles bressols.

---

3. Segons l'acord signat l'IMEB assumeix el cost que comporta l'educació complementària dels infants mentre que les famílies continuen abonant el cos mensual de la plaça del seu fill o filla a l'EBM.

Dades de les autores

Rosa M. Bellés era cap de servei d'educació infantil i primària i educació especial a la Direcció de Centres de l'IMEB fins el desembre de 2008.

Fanny Badia durant l'experiència presentada era la directora de l'escola bressol de Nexe Fundació i responsable dels infants en educació complementària fins el curs 2007-08.

Paloma Capdevila era i és la tècnica d'infants amb NEE de les EBM a la Direcció de Centres de l'IMEB.

Cécile Visscher és la presidenta de Nexe Fundació.

La **P. Capdevila** ha estat la professional que ha gestionat totes les relacions entre les persones implicades en l'experiència. Ella i la F. Badia han assumit el treball directe amb les famílies i els infants comptant amb la col·laboració de les educadores i les directores de les EBM Barrufets, EBM Gràcia, EBM L'Esquirol, EBM La Mar i EBM Tris-Tras.

BELLÉS, R.M.:

“La atención psicopedagógica al alumnado con necesidades educativas especiales de las escuelas infantiles municipales de Barcelona”, a *La escuela inclusiva. Prácticas y reflexiones*.

Graó, Editorial Laboratorio Educativo, núm. 26, pp. 73-77, Barcelona, 2004..

SERRA, M.:

Quiet:

Empúries narrativa, núm. 333, Barcelona, 2008.
